

Dos professors de la Universitat de Salamanca, un català i un valencià, han escrit la més completa i analítica història de la novel·la de lladres i serenos catalana. Són Àlex Martín Escribà i Adolf Piquer Vidal. El volum es titula 'Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle XX'.

Informe criminal

La novel·la criminal catalana, des dels seus orígens fins a l'actualitat, ha estat objecte d'una investigació exhaustiva. Els filòlegs Àlex Martín Escribà (Barcelona, 1974) i Adolf Piquer Vidal (Vila-real, la Plana Baixa, 1962) acaben de publicar un estudi complet de la narrativa policíaca i negra en la literatura catalana.

Es titula *Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle XX*. És un inventari i un assaig valoratiu. L'assaig es completa amb diverses llistes d'interès, des d'una d'autors i llibres, i una bibliografia molt extensa, fins a una bibliografia electrònica.

El volum ha estat publicat per les Edicions Documenta Balear. Els dos autors són professors de la Universitat de Salamanca, el primer de llengua catalana, i el segon, de llengua espanyola. Martín Escribà és especialista en novel·la negra i policíaca, i Piquer Vidal, en narratologia.

Autor per autor, títol per títol, els dos filòlegs refan una història que va engegar amb dificultats de tot tipus i que quan començava a caminar es va trobar amb un enemic poderós, el primer –però llarg– franquisme, que prohibia la novel·la criminal catalana només pel fet de ser escrita en català, però que durant dues dècades, la dels vuitanta i la dels noranta, ha viscut una esplèndida temporada d'eufòria.

A més de valorar cada títol, no només des del punt de vista estricte del gènere sinó també literari, els dos filòlegs estableixen un quadre d'honor amb els millors i més prolífics autors, autors que analitzen a fons. La llista és formada per tretze noms.

Els tretze escriptors són Rafael Tasis, Maria Aurèlia Capmany, Manuel de Pedrolo, Jaume Fuster, Maria-Antònia Oliver, Isabel-Clara Simó, Josep Lluís Seguí, Ferran Torrent, Margarida Aritzeta, Andreu Martín, Josep Maria Palau i Camps, Antoni Serra i Guillem Frontera.

Tres llibres històrics: *Crim* (1936), de Mercè Rodoreda; la reedició del 1986 de *La Bíblia valenciana* (1955), de Rafael Tasis, i la primera "Cua de Palla", traduïda per Pedrolo el 1963.

Per procedència geogràfica, hi comptabilitzem sis autors del Principat, tres del País Valencià i quatre de les Illes. Palau i Camps (Barcelona, 1914 – Palma, 1996), tot i haver nascut a Barcelona, es pot considerar un autor illenc. Establert a Palma el 1941, va fer tota la seva carrera literària –prolífica– a Mallorca. La seva primera novel·la policíaca és tardana, *Assassinat al Club dels Poetes* (1983). Fins al 2001, en vindrien sis més. És, diuen els historiadors, un dels autors que amb major fidelitat ha seguit les línies clàssiques del relat policíac, però la seva imatge va quedar diluïda en el paisatge d'escriptors i obres perquè va arribar a les nostres lletres quan el model de la narrativa negra havia esclatat i les traduccions dels mestres de relats de detec-

tius havien estat difoses entre els nostres lectors.

Si el segle XIX és el moment d'expansió mundial de la literatura policíaca, la recepció i la divulgació a casa nostra va ser lenta, fins i tot en castellà, i només entesa com a gènere popular, fora de l'àmbit de la literatura.

Els dos filòlegs consideren que el gènere policíac neix a Catalunya amb l'aparició, l'any 1908, de *Les aventures de Sherlock Homes* en fascicles il·lustrats per Joan G. Junceda, autor que crea la imatge gràfica, el 1911, de la famosa figura de Bolavà, un "detectiu eixerit" creat per Josep M. Folch i Torres.

Les dècades següents, autors de tota mena, i de manera esporàdica, comencen a escriure el que seran les primeres

EL TEMPS / DOMÈNEC LIMBERT

Adolf Piquer Vidal i Àlex Martín Escribà, professors de la Universitat de Salamanca, autors de la història de la novel·la criminal catalana, *Catalana i criminal*, llibre de les Edicions Documenta Balear. Hi destaquen tretze grans figures, entre les quals es troben Antoni Serra i Jaume Fuster.

JAUME ROSSELLÓ / EL TEMPS

novel·les policíacques en català. Tot això engega concretament el 1924. El primer títol localitzat pels estudiosos és del 1924, *La meva mort*, del prolífic Miquel Poal i Aragall (Sallent, 1892 – Barcelona, 1935). També són del 24 dues novel·les del polifacètic escriptor valencià Jacint Maria Mustieles (València, 1887 – Barcelona, 1948), *L'assassí i el complici* i *Cas de la meva mort*. A continuació, recorden els dos historiadors, vindran, entre d'altres, *El misteri del bosc d'Aubac* (1926), del desconegut Jaume Roig Solanas, i *Com vaig assassinar a Georgina* (1930), de Domènec Guansé. D'aquesta època, excel·leix l'aportació de Cèsar August Jordana. El gran traductor i narrador escriu el 1927 *El collar de la Núria*, una novel·la policíaca que gira entorn de la desaparició d'aquesta joia.

L'etapa es tanca amb una novel·la d'humor, la que escriu Mercè Rodoreda el 1935, *Crim*, "paròdia de novel·la policíaca, mena de centpeus, sense cap ni peus, on l'autor ha cercat només de divertir i atabalar", deia l'autora en el

pròleg. Per als dos historiadors, la paròdia de la Rodoreda era un indicatiu de la presència i popularitat de la narrativa detectivesca. "Amb aquesta obra –consideren– quedava clar que el camí seguit pel relat policíac a Catalunya no tenia gaire diferència amb el d'altres cultures pel que fa a la recepció i conreu d'aquesta mena de literatura."

No serà l'única paròdia. Ho farà més de mig segle més tard, amb un llenguatge àgil i magistral, Toni Cucarella. La novel·la és *Bogart & Bogart* (1994). I també Pep Coll, amb *L'abominable crim de l'Alsina Graells* (1999).

Amb la postguerra, aquell camí de normalitat queda tallat i el primer intent que es farà, als anys seixanta, de crear una col·lecció de novel·la negra, "La Cua de Palla", es queda a mig camí de les expectatives, però ressuscitarà, amb una nova etapa brillant, amb les "Seleccions de la Cua de Palla".

De totes maneres, als anys cinquanta apareixen episodis esporàdics de resistència que constituïran uns precedents

que els dos historiadors pensen que han estat poc considerats fins a avui. I és a partir dels anys cinquanta quan la novel·la policíaca catalana comença a guanyar certa importància i tradició, amb tres figures cabdals, Tasis, Pedrolo i, en menor mesura, pel que fa a la producció numèrica, Maria Aurèlia Campany. Als tres noms, els historiadors hi afegeixen una novel·la que va més enllà de la producció de gènere, *El martell* (1956), de Jordi Sarsanedas.

"Van ser els homes de la preguerra, amb la seva sòlida formació literària i coneixement dels precedents en altres llengües –escriuen–, aquells que posaren els fonaments per a l'escriptura de narrativa policíaca i, en conseqüència, per a l'aparició de les novel·les de lladres i serenos en català."

Tasis, la primera gran figura. La gran figura de la represa és, per als dos historiadors, Rafael Tasis i Marca, mestre de mestres, amb la trilogia *La Bíblia valenciana* (1955), *Es hora de plegar* (1956) i *Un crim al Paral·lel* (1960). Totes tres van ser reeditades per 3i4 fa una vintena d'anys.

Les novel·les de Tasis, consideren Martín i Piquer, són un reflex de l'intent normalitzador de la llengua catalana. Coneixedor i admirador de la novel·la negra americana i de la novel·la policíaca anglosaxona, va influir poderosament en Pedrolo. Vist amb mig segle de distància, hi veuen un autor que, tot i plantejar una trama al més pur estil policíac, mostra una consciència de la realitat que l'envolta, com ho mostren les seves observacions de caràcter crític sobre l'entramat social de la ciutat. I representa el pas de la novel·la policíaca de tall popular de començament de segle cap a un tipus de narrativa en la qual es comencen a tenir en compte, més enllà de la intriga, aspectes d'ordre social, o, si es vol, plantejaments ideològics que transcendeixen la literatura de pur entreteniment.

Els historiadors en destaquen finalment que va ser un continuador del model de llengua de la preguerra, amb un català acurat i literari, mentre que els autors posteriors introdueixen un català més col·loquial.

La segona gran personalitat és Manuel de Pedrolo, autor, traductor i di-

El 1964, Manuel de Pedrolo va ser objecte d'un homenatge íntim a la seu d'Edicions 62. Llegeix el paper Josep Maria Castellet, director de l'editorial. El més rialler és Francesc Vallverdú.

rector de "La Cua de Palla". Com a narrador, es diferencia de Tasis, perquè ja no és documentalista, ja no vol ser el cronista de cap ciutat, com ho va ser Tasis de Barcelona, sinó que li interessa l'home, la condició humana.

"Pedrolo —escriuen— s'atura a fer l'anàlisi d'unes situacions difícils i d'un interès moral per a cada un dels seus personatges. Aquests poden ser alguns dels motius pels quals li interessà la novel·la negra. Aspectes com el llen-

guatge dur, les escenes violentes i la precipitació dels fets contats són alguns dels trets peculiars dins de l'obra negra i policíaca de l'escriptor."

A partir de l'aparició dels Jaume Fuster, Maria Antònia Oliver, Isabel-Clara Simó, Josep Lluís Seguí, Ferran Torrent, Andreu Martín, Antoni Serra i molts d'altres, jutgen Martín i Piquer, el gènere negre i policíac s'ha convertit en una de les fórmules narratives més populars del darrer terç del segle XX. De totes les novel·les, pronostiquen, n'hi haurà set o vuit que se situaran en les pàgines il·lustres dels manuals d'història de la literatura. Perquè, a més dels especialistes, una llarga i variada llista d'escriptors, de manera poc o molt esporàdica, han conreat el gènere, de Nèstor Luján a Jaume Vidal Alcover, de Manuel Joan i Arinyó a Josep Lozano. Han estat nombrosos els autors catalans que "han volgut reivindicar el gènere mostrant diferents cares de plantejament d'un enigma i també de com plasmar el realisme social en les seves obres", constaten Martín i Piquer.

Lluís Bonada

Trossos i mossos

Alfons Llorenç

Focs!

Les flames inunden la nostra terra. Es garren tenebres i trenquen fredors. Centenars de fogueres de nord a sud, de terra endins i de mar enllà, broten en carrers i places. Un any més, el foc de sant Antoni, sagrat i cultural, serà senyal i signe, ingredient, l'únic incombustible, i ritu central de la festa. Arbres i mates de fulla perenne, els sempre vius dels déus de la joventut i dels emblemes de l'eternitat i la regeneració, arriben al poblat arrossegant els beneficis i la màgia del bosc, vell temple de les generacions que ens precediren en el viure i es deixen posseir per un foc que porta la fusta i la brosta en les entranyes i que, en ser engendrat pels troncs i branques, al mateix moment de proporcionar-li llum i part, devora edípicament els seus progenitors.

Combinats amb romiatges, fires i porrats, benediccions i tres tombs d'animals mil·lenaris i preservatius, cavalls com

els qui arrossegaven el carro del Sol, travessant la roentor, combats entre els sants de la nova religió i els dimonis divins de les antigues, uterines barraques, desfilades dionisiàques, fogueres en cada carrer o una comunal, però el foc, sempre el foc, antic, sacramental i sant que encén el goig i deslliga la festa als nostres països. Llums i calors que, quan el Sol esmorteït del fred hivern no llueix ni calfa, el conjuren, li urgeixen una renaixença, conviden a la dormida natura, apagada, a despertar, a reverdir, a rebrollar. Focs purificadors, regeneradors, demiúrgics, que inciten al retorn del déu solar i el seu poder fecundant, perquè possibilitin germinacions i floracions, granacions i collites, fonts primordials de vida i, per això, d'alegria, de festa, unes festes del foc que són testimoni dels orígens i manifest joiós de tota la nostra cultura, de la veu més antiga la nostra nació. Vitol i vitol a sant Antonil